

Рецензия

От доц. д-р Йоанна Михайлова Недялкова, Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“, катедра „Психология“, Юридически факултет

Относно: представен дисертационен труд на тема „Изследване на просоциалното мислене и поведение при 5-8 годишни деца“ за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.2 „Психология“, докторска програма „Педагогическа и възрастова психология“, автор Божидарка Динчева Неделчева, Научен ръководител проф.д.н. Румен Стаматов

Настоящата рецензия е изготвена въз основа на представени от докторанта дисертационен труд, автореферат и справка с наукометрични показатели за ОНС „доктор“. Документите показват, че Божидарка Неделчева е изпълнила успешно всички предвидени дейности в индивидуалния учебен план за целия срок на докторантурата и е преминала успешно през необходимата процедура за допускане до защита за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ съгласно закона за висшето образование (ЗВО), Закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и Правилника за прилагането на Закона за развитието на академичния състав в Република България (ППЗРАСРБ).

Актуалност на темата

Представеният дисертационен труд на тема „Изследване на просоциалното мислене и поведение при 5-8 годишни деца“ от Божидарка Неделчева се явява актуална проблематика в съвременната педагогическа и възрастова психология. Авторката подчертава, че просоциалното поведение е с решаващо значение за социо-моралното развитие и очертава една от траекториите на оптималното функциониране и благополучие. Тук влизат възможностите за личностно развитие, взаимно споделяне на опит и мнения за постигане на добри резултати, както и връзките с когнитивните и емоционални процеси. Детето е чувствително към присъствието на значимите други. В предучилищна възраст се появяват някои базови умения като социално позоваване, решаване на проблеми в просоциалното мислене и поведение. В детска възраст водеща е нуждата от обич, за справяне с появилите се предизвикателства. Просоциалното поведение е естествена проява в семейството и основна характеристика в приятелските взаимоотношения.

Всичко това е позволило добрата ориентация на авторката в темата, което в комбинация с демонстрираните добра теоретична подготовка и аналитични способности са довели до провеждане на качествено научно изследване. От тук, темата на дисертационния труд на Божидарка Неделчева е актуална и интересна в приложно-психологически и практически план.

Обща характеристика на дисертационния труд

Представеният за защита дисертационен труд е задълбочено и аргументирано изследване на актуална от областта на съвременната педагогическа и възрастова психология. Разработената проблематика е изследвана целенасочено и систематично.

Теоретичните и практико-приложните аспекти на дисертационния труд са свързани с разглеждане и проучване на просоциалното поведение и мислене в контекста на социалното и моралното развитие.

Дисертационния труд е в обем от 138 страници и се състои от въведение, изложение в три глави, изводи, заключение, списък на използваната литература. Съдържанието на всяка от главите е разпределено в отделни параграфи. В изложението са включени 18 таблици, 3 фигури и 24 диаграми.

Характеристика и оценка на съдържанието на дисертационния труд

Структурата на дисертацията е логически изградена и подчинена на цялостното разработване на изследователския проблем на защитата на формулираната авторова теза и произтичащите от нея конкретни изследователски задачи.

Във **въведението** се внася обосновката, че емпиричните изследвания през последните три десетилетия отбелязват позитивни връзки между развитието на просоциалното поведение и изграждането на истински приятелски взаимоотношения. Подчертават се, добрите постижения в училище и психичното благополучие. Разнообразието на вродени индивидуални особености, условията на живот на различните индивиди са фактори, които пораждат огромен набор от когнитивни ориентации сформирани на основата на емоцията, мотивацията и интереса. Структурните компоненти в дисертацията са: обект, предмет, цел на изследването, задачи за постигане на поставената цел, хипотеза на изследването, изводи и препоръки.

В глава първа „Теоретичен анализ на просоциалното поведение“ е направено теоретично проучване на връзката между просоциалното

поведение, когнитивните и емоционални процеси, както и способностите, необходими за неговото разгръщане. Представя се анализ на просоциалното мислене като един от конструктите свързани с просоциалното поведение. Разгледани са теориите за развитие на моралното мислене на Л.Колбърг, Е.Туриел, Л.Нучи, Дж.Сметана и Н.Айзенберг. Божидарка Неделчева се спира на академичната мотивация необходима част от изследването.

На тази основа се аргументира потребността от изследване на практическите двигатели тези връзки да се разгледат по-задълбочено. Социалните отношения са поставени в основата на проследяване на измененията в предучилищното и начално училищно развитие.

Втора глава „Методология на изследването“ представя задачите, хипотезите и методите на оценяване на мисленето и поведението в предучилищна и начална училищна възраст. Методологията включва:

- Теоретично изследване;
- Аналитично изваждане на важни моменти;
- Емпирично проучване;

В изследването са заложили следните задачи:

- Да се проследи проявите на просоциалното поведение
- Да се проследи отношението между външната и вътрешната регулация на просоциалното поведение
- Да се проследи равнището на просоциалното поведение
- Да се проследи връзката между просоциалното мислене и поведение
- Да проследи половите и възрастови различия при ангажирането с просоциалното поведение.

Целта на изследването е да се очертаят траекториите на развитието на просоциалното мислене и поведение в отбелязаната възраст и наличието на консистентност между тези два конструкта. (стр.5)

В трета глава „Резултати от емпиричното изследване“ фокусът е върху научната интерпретация на резултатите от данните от проведеното емпирично изследване. То включва 189 деца между 5-8 години от предучилищна и начална училищна възраст-жители на България.

В практическата част на разработката са представени данни за връзката между равнищата на изследваните конструкти и осмисляне на аргументите при обосноваване на решението на децата в отговор на поставените дилеми. Божидарка Неделчева описва организацията и хода на изследването. За целите на изследването е избрана теорията на Н. Айзенберг за развитието на просоциалното мислене, която обособява отделни равнища на мисленето, очертаващи отношенията в ориентациите към собствения Аз и към другия. Направен е анализ на резултатите от изследването и на тази база са изведени следните по-съществени изводи:

1. В предучилищна и начална училищна възраст се очертава тенденция в развитието на просоциалното мислене към по-високи равнища с ориентация към другите.
2. В предучилищната и начална училищна възраст се очертава увеличаване честотата на просоциалните действия.
3. В тези възрасти се очертават промени в насочеността и регулацията на просоциалното поведение, които са описани.
4. В тези възрасти просоциалното поведение става по-автономно.
5. Не се открива връзка между просоциално мислене и просоциално поведение.
6. Резултатите показват възрастови, но не и полови различия по отношение на просоциалното мислене и поведение.

Библиографията за разработване на настоящия труд се състои от 259 литературни източника на български и английски език, които са използвани добросъвестно и коректно.

Заключението представлява подходящо обобщение на проведеното дисертационно изследване . В него се подчертават постигнати резултати.

Може да се обобщи, че направените в дисертационното изследване изводи следват от текста и са пряко обвързани с методологията в конкретната проблематика. Предложенията са обосновани, произтичат от анализа на съвременното състояние на изследваната тема и са дадени насоки за нейното по-успешно реализиране.

Обобщение на по-съществени страни и резултати с приносен характер на дисертационния труд

Настоящият дисертационен труд се отличава с няколко приноса по отношение на научната и практическа дейност, свързана с изследването на просоциалното мислене и поведение при 5-8 годишни деца.

1. Представен е модел на развитие на развитие на просоциалното поведение при 5-8 годишни деца.
2. Разкрити са равнища на просоциално мислене, които очертават ориентация към другите.
3. Разкрити са по-изразени честоти на проява на отделните видове просоциално поведение при 5-8 годишни деца, свързано със социален опит, дейности, взаимоотношения с родители и учители.

4. Разкрити са промени в регулацията на просоциалното поведение.
5. Разкрити са различия в насочеността на просоциалното поведение.
6. Не са разкрити силни позитивни корелации между просоциално мислене и поведение.
7. Разкрити са възрастови , но не и полови различия в просоциалното мислене и поведение.

Посочените приноси са приемливи и несъмнено са собствено дело на автора. Имат характер на обогатяване на съществуващите знания и приложението им в психологическата и педагогическа практика. Изводите водят към получаване на качествени резултати в съвременната психологическа и образователна среда.

Автореферат и публикации по дисертационния труд

Теоретичните и приложните постижения, достигнати в дисертационния труд са популяризирани в 4 научни публикации на автора.

Авторефератът е разработен в съответствие с възприетите в България изисквания и отразява точно и пълно структурата, основните идеи, съдържание, проблеми и резултати на дисертационния труд.

Нямам критични бележки към дисертационния труд и автореферата към него.

Заклучение

В заключение считам че, дисертационния труд на Божидарка Динчева Неделчева „Изследване на просоциалното мислене и поведение при 5-8 годишни деца“ е задълбочен, интересен, полезен за практиката в областите на педагогическата и възрастова психология и има характер на завършено научно изследване. С него кандидат докторантката демонстрира убедително способност да анализира и допринася за реализирането на полезни за практиката научни теми. Получените резултати от дисертационния труд ми дават основание да приема, че същият **отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България.**

Предлагам На Уважаемото научно жури да даде образователната и научна степен „доктор“ на Божидарка Динчева Неделчева в професионално направление 3.2. Психология, докторска програма „Педагогическа и възрастова психология“.

29.06.2023г.

Варна

доц. д-р Йоанна Недялкова: